

I. ÚS 733/01

Ústavní soud v řadě svých nálezů (III. ÚS 61/94, III. ÚS 95/97, III. ÚS 173/02 a další) podrobně vyložil pojem tzv. opomenutých důkazů ve vazbě na zásadu volného hodnocení důkazů a kautely, jež zákon klade na odůvodnění soudních rozhodnutí. Zásada volného hodnocení důkazů tudíž neznamená, že by soud ve svém rozhodování (v úvahách nad ním) měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry (zjištění) opře a které opomene. Neakceptování důkazního návrhu obviněného lze založit toliko třemi důvody: Prvním je argument, dle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navrhován důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument, dle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencií. Konečně třetím je pak nadbytečnost důkazu, tj. Argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.

Ústavní soud rozhodl dne 24. února 2004 v senátě složeném z předsedy JUDr. J.M., soudců JUDr. P.H. a JUDr. J.M., ve věci navrhovatele P.H., nar. 26.5.1945, zastoupeného JUDr. H.S., advokátkou, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. srpna 2001 č. j. 32 T 4/2001-417 v trestní věci, takto: Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455, a rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. srpna 2001 č. j. 32 T 4/2001-417 se zrušují.

Odůvodnění

I.

Vymezení věci dle ústavní stížnosti

Včas podanou ústavní stížností, splňující i ostatní formální předpoklady a podmínky stanovené zákonem, stěžovatel napadl v záhlaví uvedené rozsudky obecných soudů, neboť se jimi cítí být dotčen ve svém ústavně zaručeném základním právu na spravedlivý proces zakotveném v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"). Rovněž má za to, že v konečném důsledku došlo postupem označených orgánů veřejné moci vyústujícím ve vydání těchto rozhodnutí i k porušení jeho práva na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 1, 2 Listiny.

II.

Rekapitulace věci v řízení před obecnými soudy

Ze spisu Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 32 T 4/2001, jež si vyžádal, obsahu napadených rozhodnutí, jakož i odůvodnění ústavní stížnosti, zjistil Ústavní soud následující: Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 7. srpna 2001 č. j. 32 T 4/2001-417 uznal stěžovatele vinným ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr.zák., když po provedeném řízení dospěl k závěru, že stěžovatel "dne 20. října 2000 kolem 21.25 hod. v Havířově-Podlesí, v Balzakově ulici, poblíže křižovatky se Studentskou ulicí, ve stavu těžké opilosti, při delší dobu trvajících konfliktních vztazích s O.T., nar. 4.1.1946, v průběhu hádky a vzájemné fyzické potyčky poškozeného O.T. třikrát bodl loveckým nožem s jednobřitým ostřím s čepelí dlouhou 9, 8 cm do zadní strany levého ramene, do zad nad pravou lopatkou a do levé strany krku a způsobil mu tím dvě bodnořezná a jednu bodnou ránu hloubky 3-9 cm, rány na rameni a zádech zraňovaly pouze podkoží a svalovinu, bodnořezná rána na krku na levé straně délky 4, 2 cm a hloubky 9 cm směřující zleva doprava a shora dolů téměř zcela prořála krkavici a dvojnásobně probodla hltan, takže poškozený v důsledku krvácivého šoku vzniklého protětím levé krční tepny na místě zemřel". Tímto jednáním stěžovatel dle zjištění nalézacího soudu úmyslně způsobil těžkou újmu na zdraví a také způsobil tímto činem smrt, pročež byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání sedmi roků a

k jeho výkonu zařazen do věznice s ostrahou. Rovněž mu bylo výrokem citovaného rozsudku uloženo uhradit blíže specifikovanou škodu. Při svých úvahách směřujících k takto konstruovanému rozhodnutí vyšel soud prvého stupně zejména z výslechu obviněného (stěžovatele), výpovědi ve věci klíčové svědkyně P.Z., příslušníků městské policie provádějících zákrok na místě samém, dalších svědků a dále především z provedené rekonstrukce činu, vyžádaných znaleckých posudků, jakož i protokolu o ohledání místa činu a dalších listinných důkazů.

Krajský soud v Ostravě vzal na základě jím zjištěných skutkových okolností ze svědeckých výpovědí za prokázáno, že mezi stěžovatelem a poškozeným v minulosti několikrát došlo k nedorozuměním a konfliktům a kritického dne, kdy stěžovatel přišel do restaurace, v níž se s poškozeným setkal, to byl poškozený, kdo na něj začal pokřikovat. Oba se potom hádali, přičemž poškozený dokonce přišel ke stěžovateli a lehce jej udeřil do tváře, na což tento nereagoval. V odůvodnění rozsudku bylo rovněž na druhé straně poukázáno na to, že stěžovatel dle svědecké výpovědi I.V. vyhrožoval na WC v průběhu rozhodného večera poškozenému zabitím. Svědci shodně vypověděli, že poškozený vyšel z restaurace vzápětí za stěžovatelem, nicméně nepamatovali si, že by si již před východem z restaurace vytáhl nůž a krájel jablko. V této souvislosti k uvedené části obhajoby stěžovatele soud v odůvodnění rozsudku zdůraznil, že ohledání místa činu bylo provedeno ještě v noci, přičemž jablko či jeho odřezky nalezeny nebyly. Pro zjištění dalšího průběhu posuzovaného skutkového děje soud vycházel z již zmíněné výpovědi svědkyně P.Z., která uvedla, že poškozený a stěžovatel se (po opuštění restaurace) začali hádat. Co se vlastního fyzického útoku týče, prvním útočníkem byl poškozený, který stěžovatele udeřil a ten mu ránu vrátil. Na to se oba začali strkat a poškozený stěžovatele udeřil tak silně, že ten upadl obličejem na asfalt, čímž si zřejmě způsobil některá zranění a poškozený na něj vzápětí spadl. Zmíněná skutečnost byla rovněž potvrzena znaleckým posudkem z oboru kriminalistické techniky. Jak se dále uvádí v odůvodnění rozsudku, v této době ještě poškozený zraněn nožem nebyl, neboť označená svědkyně viděla, že se oba aktéři popsaného jednání postavili a každý stál poté na jiné straně vozovky. K vyličení předmětného děje se dále konstatuje, že teprve potom se (dle skutkového zjištění soudu) začali opět navzájem strkat a následně svědkyně spatřila, že poškozený je v předklonu a stěžovatel odcházel. Svědkyně dále vypověděla, že slyšela, jakoby tekla voda; poškozený však v této chvíli již krvácel ze zraněného krku. Z uvedené výpovědi nalézací soud dovodil, že stěžovatel poškozeného zranil nožem až poté, co se postavili a začali se dle jeho zjištění znovu navzájem strkat. Poukázal na to, že první dvě zranění byla způsobena s největší pravděpodobností zezadu, když podle předpokladu znalců smrtelné zranění krku bylo způsobeno jako poslední. Útoky nožem potom musely být pro poškozeného překvapivé a neočekávané, protože podle soudnělékařského znaleckého posudku na těle poškozeného nebyla zjištěna zranění typická pro sebeobranu. Následně ve vztahu k fyzickým dispozicím aktérů daného jednání nalézací soud konstatoval, že stěžovatel má výšku 171 cm a jeho tehdejší hmotnost byla 97 kg a výška poškozeného 173 cm a hmotnost 80 kg. Dle výpovědi příslušníků městské policie se stěžovatel choval při jejich zákroku agresivně a ohrožoval policisty nožem. Z provedeného dokazování soud zjistil, že uvedený způsob chování provázel jeho jednání i po zadržení (na protialkoholické záchytné stanici). Dále se v rámci svých úvah v relaci k rekonstrukci skutkového děje stručně zabýval množstvím požitého alkoholu stěžovatelem v inkriminované době. Ohledně jím tvrzeného kopnutí poškozeným do pravého třísla (znaleckým posudkem bylo vyvráceno, že by tříselnou kýlu utrpěl násilím), jakož i tvrzení o zranění obou očí, stěžovateli nepřisvědčil, když, jak se v odůvodnění citovaného rozhodnutí výslovně uvádí, s těmito "stesky" přišel stěžovatel až po svém vzetí do vazby.

Na základě těchto zjištění nalézací soud uzavřel, že konflikt v restauraci a prvním úderem po odchodu z ní vyprovokoval poškozený. Poté se již však dle soudu jednalo o vzájemná napadání a teprve v době, kdy se oba postavili ze země a ještě se vzájemně strkali, stěžovatel způsobil poškozenému zranění na rameni a zádech a jako třetí útok byl útok vedený do krku. V jednání stěžovatele neshledal jednání v nutné obraně ve smyslu §13 tr.zák. V tomto směru se nalézací soud

vyjádřil tak, že stěžovatel proti poškozenému útočil s nožem opakovaně, když třetí nejzávažnější útok byl veden proti životně důležitému místu lidského těla a způsobil mu tím zranění, jež hodnotil jako těžkou újmu na zdraví dle §89 odst.7 písm.e) tr.zák. Poškození důležitého orgánu tudíž stěžovatel spáchal v přímém úmyslu, jak je vymezen v §4 písm.a) tr.zák., neboť ze způsobu útoku nožem proti hrudníku a krku vyplývá, že poškozenému takové zranění chtěl způsobit. Z ohledem na následnou smrt poškozeného kvalifikoval jednání stěžovatele i ve smyslu odst.3 §222 tr.zák., když shledal, že za tento následek nese odpovědnost formou vědomé nedbalosti dle §5 písm.a) tr.zák. K této kvalifikaci přihlédl se zřetelem k §88 odst.1 tr.zák., neboť dovedl, že zde byly dány okolnosti, které pro svou závažnost podstatně zvyšují stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost, totiž že se jednalo o opakované útoky za použití masivního nože, přičemž poslední útok musel být veden větší intenzitou síly, když toto jednání stěžovatele bylo reakcí na provokativní chování poškozeného. Ve vztahu k uložení trestu se v odůvodnění rozsudku potom mimo jiné uvádí, že stěžovatel proti poškozenému zaútočil zákeřně, neboť do doby útoku nožem se strkali, bili a prvé dva útoky byly vedeny zezadu.

Proti citovanému rozsudku se stěžovatel odvolal. Soudu prvního stupně vytýkal nesprávné zjištění skutkového stavu a jeho následné nesprávné právní posouzení. Ve shodě se skutkovým zjištěním uvedeným v odůvodnění rozsudku poukázal na to, že poškozený se jako první snažil vyvolat s ním v restauraci incident, přičemž se k útoku proti němu nenechal vyprovokovat. Stejně tak bylo prokázáno, že jakmile z restaurace odešel, vyběhl poškozený za ním. Poškozeného se bál, neboť se nejednalo o jeho první agresi vůči němu, když tento byl rovněž mladší, silnější a zřejmě i zdravější. Fyzické napadení stěžovatele zaskočilo. Byl zbit, krvácel a uvědomoval si, že je slabší. Tuto část skutkového děje popsala podrobně svědkyně P.Z., která dosvědčila, že byl napaden, zbit a povalen na zem. Následný útok, při němž došlo ke smrtelnému poranění poškozeného, bohužel neviděla a neviděl jej pravděpodobně ani jiný svědek. Stěžovatel zdůraznil s ohledem na rozhodné momenty posuzovaného jednání to, že je nesporné, že se tento další (po odchodu z restaurace druhý) útok odehrával pod břízou, tudíž na "jeho" straně ulice, z čehož nesporně vyplývá, že poškozený musel přejít ze své strany k němu a znovu jej napadnout. Na okraj k tomuto tvrzení uvedl, že jej na svou stranu cesty nemohl násilím přetáhnout. Jelikož měl strach z dalšího ublížení na zdraví ze strany poškozeného, jakož i vzhledem ke své menší síle a nezvyku prát se, považoval za nemožné, aby se útoku ubránil. Proto se bránil dle svých dovedností a možností odpovídajících dané situaci. Skutkový závěr krajského soudu o cíleném zásahu do krku odmítl, neboť v daném místě byla tma, neměl nasazený brýle (je silně krátkozraký i dalekozraký) a navíc byl hodně opilý. Výsledek jeho jednání byl nešťastnou náhodou.

Jak dále v rámci podaného opravného prostředku stěžovatel konstatoval, jeho obhajoba v tomto bodě nebyla vyvrácena, jelikož tento druhý a rozhodný útok nikdo jiný neviděl. Pokud ze znaleckého posudku vyplývá, že se poškozený nebránil, neměl vůbec potřebu se bránit, neboť útočil. Z uvedeného posléze stěžovatel dovedl, že kdyby nalézací soud v pochybnostech přijal jeho obhajobu, musel by jeho jednání posoudit jako nutnou obranu ve smyslu §13 tr.zák. Nesporně prokázané skutečnosti totiž dosvědčují, že byl poškozeným vícekrát napaden a svou roli zřejmě sehrál jeho oprávněný strach i vědomí o agresivitě poškozeného, když viděl, že se mu neubrání. Konečně ve vztahu k rozhodovacím důvodům soudu prvního stupně rovněž vytkl, že se zakládaly na neúplně zjištěných skutečnostech, když soud nevyhověl jeho návrhu na provedení znaleckého posudku, v němž by se znalec vyjádřil k rozsahu jeho zranění způsobenému pokopáním, zejména pak patrně k otřesu mozku.

Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 17.října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455 odvoláním napadený rozsudek zrušil ve výroku o trestu a způsobu jeho výkonu. Nově rozhodl tak, že stěžovateli uložil trest odnětí svobody v trvání pěti a půl roku a pro jeho výkon jej zařadil do věznice s ostrahou. Ověřil, že řízení vydání prvostupňového rozhodnutí předcházející netrpí žádnými závažnými procesními vadami. Rovněž rozsah dokazování shledal dostačujícím k

objasnění věci v rozsahu nezbytném z hlediska požadavků §2 odst.5 tr.řádu. Konstatoval, že z odůvodnění napadeného rozhodnutí je rovněž patrné, jak se soud prvního stupně vypořádal s obhajobou stěžovatele a stejně tak jeho rozsudek odpovídá i dalším kritériím dle §125 tr.řádu. Dovodil, že učiněná skutková zjištění mají svůj podklad v obsahu procesním způsobem provedených důkazů. S argumentací nalézacího soudu reagující na námitky stěžovatele se ztotožnil. Zdůraznil, že při ustálení skutkového stavu je nutno vyjít z výpovědi svědkyně P. Z., která, jak soud konstatoval, pozorovala celý konflikt a k samotné události vypovídala opakovaně shodně a bez jakýchkoliv podstatnějších rozporů. Poukázal naopak na některé vývojové změny ve výpovědi stěžovatele v průběhu řízení v kontextu s vyvíjející se důkazní situací a dále na korektnost znaleckého vyšetření zdravotního stavu stěžovatele po inkriminovaném jednání, v němž byl shledán trestný čin. Z takto v odůvodnění blíže rozvedených důvodů zamítl návrh stěžovatele na vypracování nových znaleckých posudků v tomto ohledu. K tvrzení stěžovatele, že se nožem toliko bránil a pouze se jím oháněl, jak toto bylo uplatněno v závěrečném návrhu obhájkyne stěžovatele u veřejného zasedání před odvolacím soudem, uvedl, že poškozený utrpěl celkem tři rány nožem a všechny směřovaly do horní oblasti těla, kde jsou umístěny důležité orgány. Mechanismus vzniku těchto ran dle závěrů znaleckého posudku nesvědčí o ohánění se nožem, nýbrž naopak pro útok přímo proti tělu poškozeného nožem svíraným nadhmatem. Odvolací soud na druhé straně uznal, že převaha poškozeného mohla vyplývat z jeho psychického rozpoložení, kdy to byl právě on, kdo měl zájem vyprovokovat konflikt se stěžovatelem a z intenzity ovlivnění alkoholem, nicméně oba dva se nacházeli ve stavu těžké opilosti, kdy tento stav jednoznačně ovlivňoval jejich fyzickou způsobilost při vzájemném napadání.

Dle Vrchního soudu v Olomouci soud prvního stupně ze správných skutkových zjištění posléze učinil i správné právní závěry, a to i ve vztahu k odmítnutí tvrzení o nutné obraně. Z výpovědi svědkyně Z., jak se uvádí v odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, zcela jednoznačně vyplynulo, že se stěžovatel s poškozeným vzájemně napadali a nešlo tedy o jednostrannou obranu proti útoku poškozeného a v tomto napadání pokračovali i poté, co upadli na zem a znovu se postavili. Teprve v závěrečné fázi tohoto vzájemného napadání stěžovatel poškozenému způsobil předmětná zranění. Odvolací soud dovodil, že ze skutkového děje, jak byl řádně ustálen, je zřejmé, že rány nožem nevedl stěžovatel vůči poškozenému ve snaze odvrátit útok na svou osobu, ale tyto byly vedeny jako jedna z vzájemných útočných aktivit, kdy rovněž stěžovatel útočil na poškozeného strkáním a fyzickým napadáním a v závěru i použitím nože. Z hlediska zavinění vyvodil závěry shodné se stanoviskem nalézacího soudu učiněným v tomto směru. Nicméně ve vztahu k výroku ohledně uloženého trestu a jeho výkonu odmítl jeho závěr stran hodnocení (zvýšené) intenzity společenské nebezpečnosti jednání stěžovatele, dle něhož se jednalo o reakci na provokativní jednání poškozeného a šlo o zákeřný útok vedený zezadu, neboť i dle znaleckého posudku z oboru soudního lékařství byly rány nožem vedeny za situace, kdy se vzájemná pozice stěžovatele a poškozeného měnila a z výpovědi svědkyně Z. Vyplývá, že k vzájemným úderům docházelo vesměs při určité dobu trvajícím konfliktu, v rámci kterého se jejich vzájemná poloha měnila. Fakt, že se předmětného útoku stěžovatel dopustil jako reakce na provokativní jednání poškozeného shledal naopak skutečností, jež nebezpečnost stíhaného jednání snižuje. S přihlédnutím k těmto a dalším v odůvodnění rozsudku popsáním okolnostem odvolací soud, jak shora zmíněno, tudíž nově rozhodl o trestu a způsobu jeho výkonu.

III.

Rekapitulace stížnostních bodů a petitu ústavní stížnosti

Citované rozsudky obecných soudů napadl stěžovatel projednávanou ústavní stížností. Podle jejího odůvodnění k namítanému zásahu do vpředu označených ústavních kautel mělo dojít tím, že v předmětné trestní věci rozhodující obecné soudy nesprávně zhodnotily skutkový stav a následně jednání stěžovatele rovněž nesprávně posoudily. S poukazem na svědeckou výpověď P.Z. vyjádřil stěžovatel stanovisko, dle něhož útočníkem nebyl on, nýbrž poškozený, který jej napadl a přinutil

bránit se, a jenž byl po jejich zmíněnou svědkyní přesně popsaném střetu živ, zdrav a nezraněn, přičemž na něj navazující tragickou fyzickou konfrontaci mezi jím a poškozeným tato svědkyně ani nikdo jiný neviděl. Přitom po prvním vzájemném fyzickém střetu, jak plyne z její výpovědi, se oba nacházeli na jiné straně vozovky. Ze skutečnosti, že další skutkový děj proběhl "na straně vozovky stěžovatele", dle něj logicky vyplývá, že útočníkem byl opět poškozený. Nadto v této době byl stěžovatel již zraněn, měl roztržené obočí a zakrvácenou tvář. V této souvislosti zdůraznil i další rozhodné a v jeho prospěch svědčící zjištěné momenty plynoucí z provedených důkazů. Má za to, že soudy nevzaly v úvahu rozdíl mezi fyzickou kondicí jeho a poškozeného. Byl starší, opilejší, ale hlavně vzhledem ke své invaliditě mnohem slabší a méně pohyblivý. Stěžovatel se domnívá, že v situaci, kdy byl znovu napaden a kdy si musel uvědomovat, že bude znovu zbit, protože nebyl schopen utéci, bylo jedinou, a to vynucenou možností, se útočnickovi bránit. Jak uváděl již v průběhu řízení před obecnými soudy, nevzpomíná si přesně, jak tento střet probíhal, a proto jej neumí popsat ani nyní. Namítá, že pokud kritický okamžik neviděl žádný svědek, což zjistily soudy obou instancí, nelze po právu učinit závěr, že se dopustil trestného činu, pro nějž byl odsouzen. Ze znaleckého posudku i výpovědi svědkyně navíc vyplynulo, že poškozený kromě bodných poranění nebyl zraněn vůbec a nebyl dokonce, na rozdíl od stěžovatele, ušpiněn ani prachem cesty či zeminou. Ke změnám ve svých výpovědích poukázal na to, že některé věci si pamatuje skutečně jinak, než byly následně a pravděpodobně pravdivě vyvráceny dalšími důkazy. Tyto nesprávnosti si vysvětluje špatnou pamětí ovlivněnou množstvím požitého alkoholu a údery do hlavy či toporným pádem na zem. Námitky stěžovatele vyústily v závěr, dle něhož pokud by obecné soudy hodnotily skutkový děj objektivně, musely by dospět k názoru, že skutek nikdo neviděl, a tudíž nikdo ani nemůže objektivně popsat předmětný děj. Jeho obhajoba, že se pouze bránil, tedy nebyla v tomto ohledu vyvrácena, což bylo údajně potvrzeno i znaleckým posudkem. Vzhledem k podstatně horšímu fyzickému stavu a způsobenému zranění měl právo použít nůž. Pokud by tedy bylo dosaženo akceptace této argumentace, nemohly soudy stěžovatele odsoudit pro spáchání trestného činu dle §222 odst.1, 3 tr.zák., nýbrž by byly nuceny dovodit, že se v předmětné trestní věci jednalo o nutnou obranu předvídanou v §13 tr.zák. V pochybnostech tak měly rozhodnout ve prospěch stěžovatele. Vyjádřeno a shrnuto poněkud jiným způsobem, stěžovatel obecným soudům v rámci své ústavněprávní argumentace vytýká, že při rekonstrukci skutkového děje učiněné na základě ve věci provedených důkazů nerespektovaly zásadu in dubio pro reo svědčící obviněnému a porušily tak jeho právo na spravedlivý proces.

V obecné rovině v návaznosti na uvedené stěžovatel konstatoval, že rozsudky obecných soudů nejsou řádně odůvodněny v tom smyslu, že se tyto v jejich odůvodněních dostatečně nevypořádaly s jím předestřenou obhajobou, když jeho jednání měly správně posoudit jako jednání v nutné obraně dle §13 tr.zák. Oběma ve věci rozhodujícím soudům konečně vytkl neprovedení jím opakovaně navržených důkazů znaleckými posudky z oblasti neurologie, očního a interního lékařství, na základně nichž by prokázal rozsah zranění jemu způsobených poškozeným, která vypovídala o intenzitě útoku vedeného proti jeho fyzické integritě ze strany poškozeného.

IV.

Rekapitulace podstatných částí vyjádření účastníka, repliky stěžovatele a vyjádření vedlejších účastníků

Na základě výzvy Ústavního soudu podle §42 odst.4 a §76 odst.1 zák.č.182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podali k předmětné ústavní stížnosti vyjádření účastníci řízení. Krajský soud v Ostravě se podrobně vyjádřil toliko k té části ústavní stížnosti, v níž stěžovatel namítá četnost jeho zranění způsobených poškozeným a potřebu jejich opětovného znaleckého zkoumání, resp. zkoumání jejich tehdejší existence a příčin vzniku. V této souvislosti vývody stěžovatele odmítl a poukázal na to, že v daném směru jím uplatněnou obhajobu náležitě prověřil. Právní závěry soudu nejsou dle jeho názoru v nesouladu se skutkovými zjištěními, a proto vzhledem k poslání Ústavního soudu navrhl zamítnutí ústavní stížnosti. Vrchní soud v Olomouci ve svém vyjádření poukázal na

opakování námitek předložených stěžovatelem již v řízení před obecnými soudy, a tudíž stavění Ústavního soudu do role další přezkumné instance, když stěžovatel po něm požaduje odlišné hodnocení provedených důkazů. Tento účastník řízení odkázal na zásadu bezprostřednosti a volného hodnocení důkazů a vyjádřil názor, dle něhož v daném případě rozhodně nebylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť veškeré závěry soudů byly v předmětných rozsudcích zcela jednoznačně, konkrétně a odpovídajícím způsobem odůvodněny. S ohledem na toto své tvrzení navrhl, aby Ústavní soud předmětnou ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítl, případně nálezenem zamítl.

Ve své replice k těmto vyjádřením stěžovatel opětovně akcentoval svou námitku, dle níž se obecné soudy náležitě nezabývaly tou klíčovou částí skutkového děje, kterou nikdo neviděl. Má za to, že hodnocení prvního útoku po odchodu z restaurace je samozřejmě také důležité, ale pouze pro posouzení jednání obou aktérů před oním rozhodujícím střetem, při němž došlo ke smrtelnému zranění, a tudíž buď ke spáchání trestného činu nebo k realizaci nutné obrany. Soudy se nevyřádaly v tomto směru řádně a vyčerpávajícím způsobem s jeho obhajobou týkající se části jednání pro jeho zproštění obžaloby či odsouzení nejdůležitější. Závěrem své repliky stěžovatel dodal, že k podání ústavní stížnosti se odhodlal jen proto, že oba soudy na jeho obhajobu nereagovaly, ač tato byla, a to mnohdy stejnými slovy, marně opakována.

Vedlejší účastníci řízení - Krajské státní zastupitelství v Ostravě a Bratrská revírní pokladna v Ostravě, se tohoto procesního postavení v řízení před Ústavním soudem ve smyslu §28 odst.2 zák.č.182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, výslovně vzdali. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci přípisem ze dne 18.února 2002 Ústavnímu soudu sdělilo, že nevyužívá svého práva se k ústavní stížnosti vyjádřit.

V. Důkazní řízení

Dle §48 odst.1 zákona č.182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Ústavní soud provádí důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, přičemž rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a může provést i jiné důkazy, než jsou navrhovány.

Uvedené zákonné ustanovení nutno interpretovat z pohledu čl.83 Ústavy, dle něhož je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti, jakož i z pohledu dosavadní judikatury, v níž je zvýrazněna rozdílná funkce Ústavního soudu ve vztahu k soudům obecným. Ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí obecných soudů posuzuje Ústavní soud tudíž toliko hlediskem dotčení ústavním pořádkem garantovaných základních práv a svobod a nikoli přezkoumáním věci samé pohledem jednoduchého práva. Pro oblast dokazování z toho plyne maxima vést dokazování ke skutečnostem ověřujícím stěžovatelova tvrzení o dotčení na základních právech a svobodách, nikoli však dokazování ve věci samé, tj. Dokazování na úrovni jednoduchého práva, vedoucí k rozhodnutí v samotném meritu věci. Uvedená diferenciacie je jedním z komponentů odlišujících ústavní soudnictví od soudnictví obecného.

Z pohledu naznačených kautel, za účelem ověření tvrzení obsažených v ústavní stížnosti, provedl v předmětné věci Ústavní soud dokazování spisem Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 32 T 4/2001.

Ve spise Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 32 T 4/2001: - na č.1.44-45 je založen zápis se soudní pitvy poškozeného, provedené v pitevně ÚSL FN sP Ostrava dne 23.října 2000, dle něhož u poškozeného "ve vlasaté části hlavy není známek poranění... obočí je neporaněno... brada a tváře neporaněny...hrudník... je neporaněn... břicho je... bez poranění... zevní genitál mužského typu... neporaněn... pravá dolní končetina... je v oblasti stehna, kolene bez poranění... nárt, ploska a prsty pravé nohy bez poranění... levá dolní končetina... je v oblasti stehna, kolene, bérce a nohy v celém

rozsahu bez poranění... pravá horní končetina... v oblasti ramene, paže, lokte, předloktí bez známek poranění. Rovněž hřbet, dlaň a prsty pravé ruky jsou neporaněny. Levá horní končetina ... paže, loket, předloktí, stejně jako ruka v celém rozsahu bez poranění."

- na č.l.68 založen znalecký posudek znalců MUDr. Igora Dvořáčka, doc. MUDr. Svatopluka Loyka, CSc., a RNDr. Petra Kurky, ze dne 5.ledna 2001, dle něhož "přihlédneme-li k rozsahu poranění na těle obviněného P.H., který utrpěl tržné rány při zevním okraji levého oka a krevní podlitiny v týlní krajině hlavy a na zadní straně pravého ramene, pak se jeví jako pravděpodobnější ta možnost, že byl napadán před rozhodným útokem. Jinými slovy lze říci, že rozhodnému útoku ze strany obviněného H. předcházelo napadení T."

- na č.l.83 až 85 je založen znalecký posudek znalce MUDr. Igora Dvořáčka z oboru soudního lékařství, ze dne 5.ledna 2001, dle něhož: "Vycházíme-li z prohlídky těla obviněného, provedené dne 24.10.2000 ve vazební věznici v Ostravě, pak obviněný Petr Hajer, nar. 26.5.1945, utrpěl dne 20.10.2000 tržnou ránu v zevním koutku levého obočí. Při prohlídce je již rána

chirurgicky sešitá, částečně zhojená, velikosti 2,5x1,5 cm. Další tržná ranka je na levé líci délky 0,5 cm. Víčka levého oka s již odbarvujícím se krevním výronem. V zevním koutku pravého oka a na horním rtu vlevo jsou dvě drobné oděrky kůže, další oděrky kůže jsou na palcovém valu a na palci pravé ruky. V týlní krajině hlavy vpravo je drobné zhmoždění měkkých tkání o průměru 3 cm, na zadní straně levého ramene slabě podkožím prosvítá krevní podlitina 6x7 cm. Stejného charakteru je i špatně zřetelná krevní podlitina v pravé bederní krajině 5x7 cm velká. Poranění vznikla řádově několik málo dnů před prohlídkou. Na podkladě objektivizovaných poranění lze nastínit předpokládaný mechanismus napadení tak, že tupé násilí střední intenzity směřovalo proti levé očníci obviněného. Dále působilo tupé násilí avšak jen malé intenzity síly proti týlní krajině hlavy, pravému rameni a bederní krajině obviněného. Poranění v oblasti levé očníce je vcelku charakteristické pro působení aktivního tupého násilí ze strany druhé osoby. Útok vedený rukou sevřenou v pěst, ale i zasažení obviněného jakýmkoli tupým nástrojem by vysvětlovalo charakter i lokalizaci zranění. Bylo by důvodné předpokládat vzájemné čelní postavení při pravorukém vedení útoku. Pokud jde o krevní podlitiny a pohmožděny v oblasti týlu, zadní strany ramene a v bederní krajině hlavy vpravo, pak tyto mohly vzniknout i povalením. na zem, stejně jako řadou dalších mechanismů, mezi kterými by bylo možné uvést i tupé násilí. Diagnóza otřesu mozku je zcela v kompetenci neurologa... Tržná rána v levém obočí mohla silně krvácet, ne však v takovém rozsahu, aby zabraňovala vidění. Mohla způsobovat ztížení vidění levého oka, vidění pravým okem však omezeno nebylo."

- na č.l.93 je založen znalecký posudek znalce RNDr. Petra Kurky z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, ze dne 14.listopadu 2000, dle něhož jím byla pro předmětnou dobu koncentrace alkoholu v krvi obviněného P.H. stanovena alternativně "v rozmezí 3,15-3,44 promile", nebo "v rozmezí 3,05-3,41 promile", přičemž "vedená rozpětí hladin alkoholu lze podle soudně-lékařské praxe hodnotit jako otravu alkoholem (3,0 5,0 promile), která je charakterizována útlumem vyšší nervové činnosti."

- na č.l.131-132 je založen znalecký posudek Odboru kriminalistické techniky a expertíz Policie České republiky, Správy Sm. Kraje Ostrava, pracoviště Frýdek-Místek, z oboru kriminalistika, dle kterého: "Předložené oděvní součástky pošk. T. byly důkladně prohlédnuty. Na těchto součástkách nebyla zjištěna znečištění zeminou, prachem z vozovky, travnatým povrchem. Předložené oděvní součástky obviněného H. Byly důkladně prohlédnuty. Na modrobílém sportovním bundě zn. Clyde byla zjištěna znečištění zeminou ve spodní části zadního dílu a ve spodní pravé části předního dílu. Modré sportovní kalhoty zn. Clyde jsou znečištěny zeminou na předním dílu v oblasti stehna a na zadním dílu v oblasti hýždí a levého lýtka. Pravá bota zn. Fila ve vnější oblasti kotníku nese stopy znečištění zeminou. Na dalších oděvních součástkách obv. H. nebyla zjištěna znečištění zeminou, prachem z vozovky, travnatým povrchem. Spodní část tašky obv. H. je znečištěna zeminou."

- na č.l.355 je založen protokol o hlavním líčení u Krajského soudu v Ostravě dne 29.května 2001, dle něhož svědkyně P. Z. ve výpovědi uvedla následující: "Potom jsem kolem nich prošla a po jedné minutě jsem se ohlédla a viděla jsem, že už oba povstali a každý stál na jiné straně vozovky, toto také ukazují na náčrtku na č.l.201 a 202. To, jak stáli na cestě je právě znázorněno na náčrtku na

č.1.202. Opět jsem dále poodešla a když jsem se po chvíli otočila, oba se začali opět prát, bylo to pod břízou na místě, kde byl předtím obžalovaný."

VI. Ratio decidendi

VI/a Rozsah ústavního přezkumu

Hodnocení ústavnosti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod se skládá z několika komponentů (III. ÚS 102/94, III. ÚS 114/94, III. ÚS 84/94, III. ÚS 142/98, III. ÚS 224/98 a další). Prvním je posouzení ústavnosti aplikovaného ustanovení právního předpisu (což vyplývá z §68 odst.2 zák.č.182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Dalšími komponenty jsou hodnocení dodržení ústavních procesních práv, a konečně posouzení ústavně konformní interpretace a aplikace hmotného práva.

VI/b Posouzení věci z úrovně jednoduchého práva

Z pohledu jednoduchého práva relevantního v rozsahu ústavněprávního posouzení na předmětnou věc dopadají ustanovení §13, §222 odst.1, 3 tr.zák. a §2 odst.2 a 6 a 125 tr.řádu.

V předmětné věci Ústavní soud neshledal důvod k posuzování ústavnosti aplikovaného hmotného a procesního práva.

V posuzované věci se soud odvolací ztotožnil s právní kvalifikací jednání obviněného soudem nalézacím jako trestného činu ublížení na zdraví podle §222 odst.1 a 3 tr.zák. Oba soudy shodně na základě hodnocení provedených důkazů dospěly ke skutkovému zjištění, dle něhož "rány nožem obžalovaný nevedl ve snaze odvrátit útok poškozeného na svou osobu, ale tyto byly vedeny jako jedna z vzájemných útočných aktivit", přičemž "je zcela evidentní, že obžalovaný jednal v přímém úmyslu způsobit poškozenému závažné zranění" (rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455). V odůvodnění výroku o uložení trestu odvolací soud pak revidoval některé právní závěry soudu nalézacího, zejména vyslovil nesouhlas s vnitřně kontradiktorním konstatováním, dle kterého "stupeň společenské nebezpečnosti jednání obžalovaného je zvyšován tím, že se jednalo o jeho reakci na provokativní chování poškozeného". Vrchní soud v Olomouci dále v této souvislosti uvedl, že i "dle znaleckého posudku z oboru soudního lékařství byly vedeny rány nožem za situace, kdy se vzájemná pozice obžalovaného a poškozeného měnila", přičemž "z provedených důkazů rovněž vyplynulo, že to byl právě poškozený, který provokoval obžalovaného v restauraci a byl to rovněž poškozený, který měl určitou převahu v aktivitě vedení úderů na místě činu" (rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455).

Z argumentace odvolacího soudu ohledně okolností dopadajících na výrok o výši trestupak nelze než vyvodit závěr, dle něhož soud jednání obviněného, jakkoli reagující na provokativní chování poškozeného a jakkoli vyvolané převahou poškozeného v průběhu konfliktu, posoudil ve smyslu vybočení z mezí nutné obrany, a to formou excesu intenzivního, což dle něj založilo důvod právní kvalifikace jednání obviněného ve smyslu spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle §222 odst.1 a 3 tr. zák.

Hodnocení důkazů, skutková zjištění i následně jejich hmotněprávní posouzení ze strany nejen nalézacího, nýbrž i odvolacího soudu, a to i z pohledu důkazního řízení před Ústavním soudem, jeví se jako rozporné s provedenými důkazy.

Z principu presumpce nevinoty (§2 odst.2 tr.řádu) kromě pravidla, podle něhož musí být obviněnému vina prokázána, plyne rovněž pravidlo in dubio pro reo, dle kterého není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny v daném kontextu důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, nutno rozhodnout ve prospěch obviněného (k obsahu pojmu praktická jistota viz O. Weinberger, Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. Stát a právo, č.13, 1967, s.202).

Hodnocením důkazů ve smyslu §2 odst.6 tr.řádu se rozumí hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů, hodnocení jejich závažnosti, jakož i hodnocení jejich zákonnosti. Volné hodnocení důkazů je pak procesní maximou, dle níž trestním řádem není dána apriorní hierarchie váhy či důkazní síly důkazních prostředků.

Ustanovení §125 tr.řádu mezi kautely odůvodnění rozsudku řadí uvedení důvodů, pro které soud nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů, jakož i právní úvahy, jimiž se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona o otázce viny a trestu.

Podle §13 tr.zák. čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Stávající úprava nutné obrany tudíž není vedena zásadou subsidiarity a proporcionality, nýbrž je limitována zákazem extrémní disproportionality.

Uvedl-li odvolací soud, že "při ustálení skutkového stavu je nutno vyjít zejména z výpovědi svědkyně Z.", opomenul hodnotit pak tu část její výpovědi, již popsala situaci před poslední fází konfliktu mezi obviněným a poškozeným. Plyne z ní, jelikož se tato fáze odehrála na místě, kde byl spatřen svědkyní obviněný, že to musel být poškozený, jenž v napadání obviněného pokračoval. Soud opomenul hodnotit dále ty části znaleckých posudků z oboru soudního lékařství a kriminalistiky, z nichž jednoznačně vyplývá, že v předchozích fázích konfliktu to byl toliko obviněný, jenž utrpěl zranění, v důsledku úderů poškozeného upadl na zem, a tedy důvodně se mohl obávat vystupňování útoku vedeného poškozeným. Opomenul hodnotit konečně i znalecké posudky z oboru soudního lékařství a toxikologie, jež konstatovaly ztížené vidění levého oka obviněného v důsledku zranění způsobeného poškozeným, ztížené vidění v důsledku krátkozrakosti a dalekozrakosti při chybějících brýlích a dále stupeň opilosti obviněného, jenž je charakterizován útlumem vyšší nervové činnosti a u něhož je nutno zodpovědět otázku naplnění podmínek zmenšené přičetnosti (§12 tr.zák.). Konečně odvolací soud toliko apodikticky vyslovil stanovisko, dle něhož se v dané věci nejedná o nutnou obranu, aniž by se zabýval naplněním, příp. nenaplněním zásady extrémní disproportionality, obsažené v ustanovení §13 tr.zák.

Pro uvedené nelze než konstatovat, že odvolací soud v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí nedostal požadavků, jež v rovinně práva jednoduchého plynou pro něj z kautel vyplývajících ze zásady volného hodnocení důkazů a zásady in dubio pro reo (§2 odst.2 a 6 tr.řádu), jakož i ze zákonné úpravy nutné obrany dle §13 tr.zák. a konečně i zákonným požadavkům kladeným na odůvodnění rozhodnutí dle §125 tr.řádu.

Ústavní soud v řadě svých nálezů (III. ÚS 61/94, III. ÚS 95/97, III. ÚS 173/02 a další) podrobně vyložil pojem tzv. opomenutých důkazů ve vazbě na zásadu volného hodnocení důkazů a kautely, jež zákon klade na odůvodnění soudních rozhodnutí. Zásada volného hodnocení důkazů tudíž neznamena, že by soud ve svém rozhodování (v úvahách nad ním) měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry (zjištění) opře a které opomene. Neakceptování důkazního návrhu obviněného lze založit toliko třemi důvody: Prvním je argument, dle něhož tvrzená skutečnost, k jejímuž ověření nebo vyvrácení je navržen důkaz, nemá relevantní souvislost s předmětem řízení. Dalším je argument,

dle kterého důkaz není s to ani ověřit ani vyvrátit tvrzenou skutečnost, čili ve vazbě na toto tvrzení nedisponuje vypovídací potencií. Konečně třetím je pak nadbytečnost důkazu, tj. argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.

Důkazní návrhy obviněného ohledně doplnění znaleckého posouzení jeho zranění směřovaly k potvrzení důvodnosti teze o jednání v nutné obraně čelící závažnému zdraví ohrožujícímu útoku. Označil-li odvolací soud tyto důkazní návrhy za nadbytečné, resp. na ně nereagoval (u návrhu na provedení dokazování znaleckým posudkem z oboru neurologie ohledně možného utrpění otřesu mozku v důsledku útoku poškozeného), nelze než konstatovat, že tím zatížil své rozhodnutí porušením ustanovení §125 tr.řádu ve spojení s §2 odst.6 tr.řádu.

VI/c

Posouzení ústavnosti interpretace a aplikace ve věci relevantního jednoduchého práva

Ústavní soud ve své konstantní rozhodovací praxi vymezil podmínky, za jejichž porušení nesprávná aplikace norem jednoduchého práva obecnými soudy vede k porušení ústavně zaručeného práva či svobody (k tomu srov. např. nálezy Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 173/02). Jednou z nich je případ svévolné aplikace normy jednoduchého práva ze strany obecného soudu, a to za situace, kdy právní závěr obecného soudu je "v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými a právními zjištěními" (např. III. ÚS 84/94, III. ÚS 166/95, I. ÚS 401/98, II. ÚS 252/99, I. ÚS 129/2000, I. ÚS 549/2000, III. ÚS 694/02). Podle přesvědčení Ústavního soudu k takovému nesouladu došlo i v daném případě. Obecné soudy provedly rozporné a neúplné hodnocení důkazů, zjištěný skutkový stav rekonstruovaly taktéž v rozporu s provedenými důkazy a nedostály rovněž kautelám plynoucím ze zákonné úpravy důvodu vylučujícího trestní odpovědnost v případě nutné obrany, čímž porušily základní práva stěžovatele plynoucí z čl.36 odst.1 Listiny. Nadto, tím, že odvolací i nalézací soud nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, porušily i základní právo stěžovatele na presumpci nevinny dle čl.40 odst.2 Listiny.

Ohledně opomenutých důkazů pak Ústavní soud toliko připomíná, že zásadám spravedlivého procesu, vyplývajícím z Listiny (čl.36 odst.1), nutno rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před soudem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl.38 odst.2 Listiny) a k věci samé, ale také označit (navrhnout) důkazy, jejichž provedení pro zjištění (prokázání) svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také - pokud jim nevyhoví - ve svém rozhodnutí vyložit proč, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval a právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl) navržené důkazy neprovedl, resp. pro základ svých skutkových zjištění je nepřevzal; jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních předpisů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté (především čl.36 odst.1, čl.38 odst.2 Listiny). Odvolací soud neakceptováním, resp. opomenutím důkazních návrhů stěžovatele, tak zatížil své rozhodnutí vadou zakládající porušení základních práv stěžovatele dle čl.36 odst.1, čl.38 odst.2 Listiny.

Pro uvedené Ústavní soud rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.října 2001 č. j. 3 To 159/2001-455 a rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 7.srpna 2001 č. j. 32 T 4/2001-417 podle §82 odst.3 písm.a) zák.č.182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 24.února 2004